

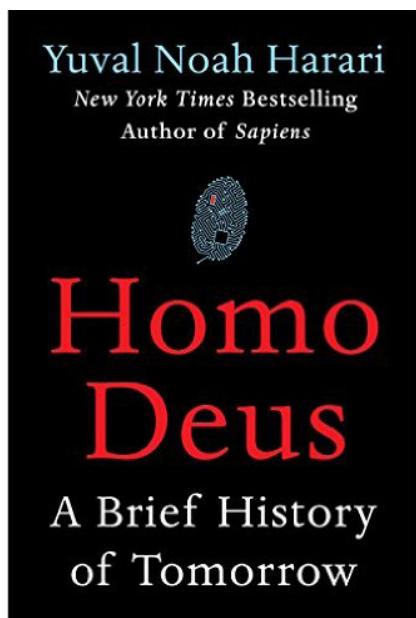
ТЕХНОХУМАНИЗМЪТ И ДЕЙТЪИЗМЪТ – НОВИТЕ РЕЛИГИИ НА БЪДЕЩЕТО

Harari, Y. N. (2016). *Homo Deus. A Brief History of Tomorrow*. Harvill Secker.
ISBN-10: 1910701874

Васил Сивов

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Човечеството започва да губи определящата роля в своето развитие, технологичните корпорации поемат решенията за бъдещето. Две нови религии овладяват душите на хората – технохуманизмът и дейтъизмът (поклонение-то пред данните). Такава перспектива очертава израелският историк Ювал Ноа Харари в новата си книга „Хомо Деус. Кратка история на утрешния ден“ (*Homo Deus. A Brief History of Tomorrow* by Yuval Noah Harari. Harper 2016). Технологиите на изкуствения интелект, огромните информационни потоци и алгоритми ще дадат някакви решения на глобалните проблеми и ще формират новия свръхчовек, но същевременно го поставят в зависимо положение, определяйки неговата ценност от данните, които произвежда. Историкът дава за пример сървисите за навигация Google Maps и Waze, които дават възможност бързо да се ориентираме в пространството, но и ни заставят да се водим по алгоритъма и да не можем самостоятелно да определяме маршрута си. Всяко знание и умение на човека вече се обезценява, ако не бъде споделено в социалните мрежи. Данните (data) стават основата на новата религия – дейтъизъм (dataism). Тази идеология признава значимост и уникалност на човека като най-сложната и ефективна система за обработка на данни. Но тъй като той не

е в състояние изцяло да разбере своите чувства и желания, това прави за него алгоритъмът. Така човекът се превръща в излишното звено в системата.

Възникващата заплаха поражда и новата система от ценности – технохуманизма, насочен към развитието на човешките способности. В основата на тази идеология са неврокомпютърните интерфейси и киборгизацията. За разлика от дейтъизма технохуманизмът поставя на първо място интересите и желанията на човека. Политическите системи според Харари вече не са в състояние да реагират адекватно на новите технологични предизвикателства, скоростта на промените не позволява на политиките да формират реални визии и планове за бъдещето. На това са способни само технологичните компании. „Мащабното виждане за бъдещето на човечеството е достъпно само за обитателите на Силициевата долина, на Илон Мъск и Марк Зукърбърг.“ Ако преди хиляда години човек се е обръщал за решаване на своите проблеми към църквата, то сега той търси отговорите в алгоритмите. Те решават с кого да се среща, къде да живее и как да решава своите финансови проблеми. Корпорациите в тези условия придобиват решаващ авторитет. Тази зависимост ще се засилва, тъй като хората започват да поверяват здравето и живота си на различни програмни устройства и системи за мониторинг. Това има и своите плюсове. „След 20 – 30 години стотици милиони, дотогава нямащи достъп до здравеопазване, ще попаднат под грижите на доктори на изкуствения интелект и ще получават квалифицирана помощ, каквато не сме и сънували.“ Авторът споделя мнението на писателя социолог Питър Фрейз, че човечеството ще избере един от четирите възможни сценария на бъдещето – комунизъм, рентизъм, социализъм или екстерминизъм.

Като една от най-големите заплахи на XXI век Харари счита появата на „безполезната класа“. „Умишлено използвах достатъчно обидно определение, за да подчертая, че имам предвид безполезност от позицията на икономическата и политическата система, а не от морална гледна точка. Зная, че подобни прогнози са правени още преди 200 години в началото на индустриалната революция, но никога по-рано те не са били толкова реални. Това е като историята за лъжливото овчарче, което викало „Вълци, вълци!“, и когато вълците действително дошли, никой вече не му вярвал. Новите поколения вече се сблъскват с последствията на тази технологическа еволюция. По-голямата част от знанията, които децата сега получават в училище, ще са напълно безполezni, когато станат на 40 години. Ако искат да продължат да работят, ще трябва отново да опознават света, да откриват у себе си нови способности, да реагират все по-бързо на промените.“

В края на книгата Ювал горчиво констатира: „Хората все по-трудно ще откриват смисъл в живота и това ще стане основен проблем не само на учениците, но и на политиките. Неговото решение не може да бъде оставено само на технологиите и инженерните решения на частните корпорации... За съжаление, господството на сапиенсите създаде малко, с което можем да се гордеем. Ние подчинихме обкръжаващата среда, увеличихме производството на храни,

построихме мегаполиси и основахме империи, свързахме всички земни кътчета с търговска мрежа, но нима страданията на планетата станаха по-малко? Като богове самозванци ние се съобразявахме само със законите на физиката и не отговаряхме пред никого за своите постъпки. Превръщаме в кошмар живота на други живи същества, загрижени само за своя комфорт и потребление, и в нищо не намираме щастие. Има ли нещо по-опасно от разочаровани безотговорни богове, които не знаят какво искат?“ Ще бъде ли чул този пореден глас в пустиня?

В основата на този труд е заложена една простичка, но твърде застрашителна идея. Човешката природа ще бъде трансформирана през XXI век с отделянето на интелекта от съзнанието. Няма да създаваме машини с чувства като нашите, притежаващи съзнание. Роботите няма да се влюбват в други роботи, което не значи, че ние няма да се влюбваме в тях. Но вече създаваме машини, огромни масиви и мрежи от данни, които познават нашите чувства по-добре от самите нас. Това е качество на интелекта. Търсачката „Гугъл“ няма своя вяра и стремежи, безразлична е към това, което търсим и не може да бъде наранена от нашето поведение. Но тя може да анализира това поведение и да разбере какво искаме, преди самите ние да знаем това.

В предишния си бестселър „Сапиенс. Кратка история на човечеството“ Харари проследява 70 000 години от човешката история, за да ни припомни, че няма нищо специално в нашето възникване. Хомо Сапиенс е само един от възможните начини да бъдеш човек, едно еволюционно попадение както всяко друго живо същество. Той предвижда и неговия край. На върха на своята мощ ние достигахме и нейните граници. Хомо Деус, придобиващ уникалната способност да контролира света, се превръща в нещо различно. Изграждайки всеобхватните комуникационни мрежи, започваме да се възприемаме като единици информация, като машини, обработващи данни, като алгоритми. Манипулирайки данните, ние променяме съдбата си. Бедата е, че други алгоритми, създадени от нас, могат да го правят по-ефективно, и това е, което Харари определя като отделяне на интелекта от съзнанието. Проектът на модерността бе основан на идеята, че човешките индивиди сами определят смисъла на своя живот и създават своята мощ. Ние сме тези, които решават какво ще преживеем напред като социални личности, потребители, партньори в любовта. Но това постепенно престава да бъде вярно. Ние отстъпваме своите решения на мрежите от данни и те започват да определят какво трябва да преживеем.

Още през 1651 г. английският философ Томас Хобс в своето произведение „Левиатан“ определи модерната държава като *автоматон* – изкуствен човек. Съвременните информационни комплекси изземват все повече от автоматичните бюрократични функции на държавата, а правителствата не успяват да бъдат в крак с ускорявания се технологичен бум. И ако през 1800 г. човек

можеше да добие някаква представа за света през 1900 г. като поредица от събития, задействани от човешки същества, то представата за 2100 г. и мястото на човека в нея днес е почти невъзможна. Расте усещането, че изграждаме свят, в който няма да има място за нас.

Реалната мощ на цивилизацията винаги е била свързана с информационните мрежи. Отделните човешки същества са безпомощни, оставени на милостта на хищниците. Обединяването им в социални структури, религиозни течения, армии, държави, по-късно във финансови корпорации им позволява да завладеят планетата и да формират всеобхватната мрежа от взаимно свързани информационни потоци. Всеки опит за изключване от тази зависимост е обречен. На мястото на стоящата в основата догма на модерността – либерализма, демокрацията и автономията на личността, днес навлиза новата религия – дейтъизмът. Последователите, положили началото в Силициевата долина, залагат своята вяра в информацията като единствено надежден източник на ценности. Тази вяра съдържа огромен потенциал, тя означава, че ще срещаме все по-малко препятствия, за да получим това, което искаме, защото необходимата информация ще става мигновено достъпна. Нашите желания и практически опит ще се слейт в едно. Продължителността на човешкия живот ще се увеличи неимоверно. Дейтъистите вярват, че това е следващата граница, която ще бъде премината. Но става очевидна и обратната страна – какво ще бъдем след това? Някаква съвкупност от информационни точки?

Политическите системи на XX век подчиняваха индивида на силата на държавата, на диктатурата на финансови империи. В следващия наш век това вече не е необходимо. Според Харари *„индивидът няма да бъде унищожен от Големия брат (Big Brother). Той ще се разпадне отвътре“*. Корпорациите и държавата ще продължат да се съобразяват с нашата индивидуалност и специални потребности, но в процеса на тяхното удовлетворяване те символично ще ни разфасоват в „биохимични субсистеми“, контролирани от мощни алгоритми. Тук се проявява един антиутопичен политически аспект. Ранните приемници на дейтъисткия проект ще бъдат единствените притежатели на ключовете към информационните масиви и реалната власт. Влизането в новия суперелит ще бъде неимоверно трудно – ще бъде необходимо свръхвисоко ниво на образование и липса на задръжки при физическото обединение на персоналната идентичност с интелигентната машина. Появата на новите богове открива мрачна перспектива: малка жреческа каста от пророци с достъп до абсолютния източник на знание и останалата част от човечеството като елементи от тяхната глобална информационна схема. Бъдеще като дигитално претоварена версия на далечното минало – Древен Египет, умножен с потенциала на „Фейсбук“.

Авторът няма претенцията за неизбежно сбъждане на тази странна визия. Той отправя предупреждение: ако интелектът и съзнанието бъдат разделени,

тогава преобладаващата част от човечеството ще се озове в състоянието на животните от нашите индустриализирани ферми, понасящи страдания от превъзходящия ги интелект. Оценявайки убийствената ирония на Харари, следва да си спомним предупреждението на Ницше, че човечеството се готви да опъне платната на кораб в бурно море. Книгата оставя усещането на заста-налия на ръба на пропаст след дълго пътуване. Пътешествието губи смисъл, когато следващата стъпка е в бездната.

И така основните тези:

Организмите са сведени до алгоритми.

Хомо Сапиенс престава да бъде доминантен във вселена, където дейтъ-измът става основна парадигма.

Технохуманизмът, като религия, която обожествява човека, изисква от него да плати цената – обединяване с изкуствения интелект чрез свръхразвити нев-рокомпютърни интерфейси, водещи до трансформация на личността с неиз-вестни последиствия.

Спорно, провокативно и смразяващо, нали?

TECHNOHUMANISM AND DATAISM – NEW RELIGIONS OF THE FUTURE

Harari, Y. N. (2016). *Homo Deus. A Brief History of Tomorrow*. Harvill Secker.
ISBN-10: 1910701874

✉ **Dr. Vasil Sivov, Assoc. Prof.**
South-West University “Neofit Rilski”
Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: vasilshivov@abv.bg